

Om att formulera det främmande och om frihet

Reflektioner efter ett After Work i Örebro 28.3.2000 med Claes Planthaber och indianer

Av Maria Andrén

Claes Planthaber

Jag har skrivit ner lite egna reflektioner efter kvällen tillsammans med Claes Planthaber och indianerna, sånt som jag själv fastnade för och som på olika sätt anknyter till egna aktuella funderingar. Bengt-Åke trodde att även andra i abonnemanget skulle kunna ha glädje av att ta del av mina tankar, därför har jag klistrat ihop detta!

Maria

Deltagare:

Maria Andrén,

Klangfärg, Kungsladugårdsvägen 10, 462 54 VÄNERSBORG, klangfarg@vbg.alvsborg.se

Monica Hane,

Samarbetsdynamik AB, Ölsdalen 6173, 693 91 DEGERFORS. monica.hane@samarbetsdynamik.se

Lars Jonsson,

Frónesis Management Invest AB, Engelbrektsgatan 34B 3 tr, 411 37 GÖTEBORG, lars.jonsson@byggvision.se

Lennart Josefsson,

Pedagogiska institutionen, Örebro Universitet, 701 82 ÖREBRO

Gunnvi Linnér,

Pedagogiska institutionen, Örebro Universitet, 701 82 ÖREBRO

Lillemor Lundgren,

Yrkesinspektionen i Örebro, Box 1622, 701 16 ÖREBRO

Claes Planthaber,

Gustav Adolfs väg 9, 761 40 NORRTÄLJE, claes.planthaber@arbetskonsulter.com

Mats Svedin,

Landstingsförbundet, Box 70491, 107 26 STOCKHOLM, mats.svedin@lf.se

Bengt-Åke Wennberg,

Samarbetsdynamik AB, Box 120, 439 23 ONSALA, bengt-ake.wennberg@samarbetsdynamik.se

Berit Ydreborg,

Örebro läns landsting, Samhällsmedicinska enheten, Box 1613, 701 16 ÖREBRO. berit.ydreborg@orebroll.se

Lars Österblom,

L.Ö. Consulting AB, Nikandergatan 3D, 645 30 STRÄNGNÄS, lars@oesterblom.se

Om att formulera det främmande och om frihet

reflektioner efter en kväll med Claes Planthaber och indianer

Maria Andrén

e-post: maria.andren@vgregion.se

Jag har skrivit ned lite egna reflektioner efter kvällen tillsammans med Claes Planthaber och indianerna, sånt som jag själv fastnade för och som på olika sätt anknyter till egna aktuella funderingar. Bengt-Åke trodde att även andra i abonnemanget skulle kunna ha glädje av att ta del av mina tankar, därför har jag klistrat ihop detta!

Claes Planthaber har studerat nordamerikansk indiankultur, främst Irokeserna, i nästan hela sitt liv (som amatör) och han berättade, bland annat, om hur USA:s konstitution påverkats av Irokesernas samhällsskick. Jag skulle kunna skriva ganska mycket om alla de tankar som den här kvällen gav, men har valt det som direkt anknyter till sånt som jag just nu funderar mycket på. Det ena är ”formulerande” och det ”främmande”. Det andra är ”frihet”.

Om formulerandet och det främmande

Jag är intresserad av andra kulturer, gärna ”ursprungsbefolkningar”, men har ofta undrat om det verkligen är kulturen i sig jag är intresserad av. Det är kanske snarare ett sug efter att få vara med om något annat, att uppleva och att tänka på ett annat sätt. Samtidigt är jag rädd för formuleringar som romantiserar och som förstärker ”vi och dom” och jag har lite svårt att se när detta som jag är rädd för tar över.

Bengt-Åke som bjudit in Claes Planthaber berättade att han gjort detta inte bara var för att det skulle vara intressant att lyssna på hur Irokeserna har påverkat USA och västeuropeisk kultur utan också för att det SÄTT som Claes Planthaber pratar om ”det anorlunda” är intressant. Hur beskriver man det ”anorlunda” så att man inte ”exotifierar” – så att det inte blir romantiskt ”Bonga-Bonga”. (Jan Bärmark kallade det så på ett ”after-work” i Göteborg i höstas).

Varför intresserar man sig för det främmande? Det främmande behöver inte vara andra länders kulturer, det kan vara en annan företagskultur, till exempel. Bengt-Åke berättade att den utgångspunkt han själv har är ett intresse att försöka förstå det främmande för att kunna tänka framåt, hur kan vi tänka själva? – Kan vi använda detta som en slags modell för att komma ur tankemönster som vi inte längre tror på?

Idén med ”senat” och ”representanthus” kommer direkt från Irokeserna, sade Claes Planthaber. Franklin och Jefferson var imponerade av den indianska kulturen och sökte modeller som inte var europeiska, eftersom de hatade den europeiska kulturen. Det finns många spår av indiansk kultur i den amerikanska (och på så sätt även i den västeuropeiska) men eftersom man utsatt indianerna för systematiskt förtryck och folk-mord i 500 år vill man inte riktigt kännas vid detta ursprung. ”Kollektiv amnesi”, sade Claes. Samtidigt, konstaterade vi i middagsprat efteråt, finns det en märklig kluvenhet i västeuropéers och vita amerikaners förhållande till indiansk kultur. Vilda, onda och hemska kanske de är, men vi beundrar dem. Andra folkslag, till exempel afrikanska, har vi väl inte respekterat på samma sätt? (Eller har vi det?)

Om ”friheten”

Jag håller för närvarande på att försöka lära mig en del om ”folkbildning” efter upptäckten att jag trots fyra års utbildning på folkhögskola och minst fem år som cirkelledare ändå aldrig reflekterat över mig själv som ”folkbildare” och egentligen inte kan någonting alls om folkbildning. I mina studier tycker jag att jag har hittat just ”frihet” som en slags grundläggande princip för all folkbildning. Claes Planthaber fick mig att börja fundera på om inte folkbildning och indianer hänger ihop!

Enligt Claes uppstod nämligen frihetsbegreppet i europeisk kultur i mötet med den indianska. Det finns en direkt koppling mellan franska revolutionen och indianerna. Rousseau tog starka intryck av indianernas sätt att förhålla sig (”den ädle vilden”) och då framförallt utifrån upptäckten av ”friheten”. Att frihet är så viktig i indiansk kultur skulle enligt Claes kunna bero på att det indianska samhället bygger på solidaritet, det är vidsträckt rent geografiskt och det är ett farligt liv. Man måste hålla ihop för att samhället ska bestå. Solidaritet kommer inifrån och människan måste vara fri för att kunna vara solidarisk. Friheten är så att säga solidaritetens ”test”. När européerna importerade det indianska frihetsbegreppet så förvanskades det och blev missförstått. Vi har haft bekymmer med konstellationen frihet och ansvar, till exempel, något som är främmande för indianerna. De hierarkiska strukturerna i västeuropeisk kultur har flera tusen år på nacken och har präglat vårt tänkande. Därför leder frigörelse från en hierarki oftast till att vi istället utvecklar en annan. Att indiansk kultur kan ha friheten som grund, menade Claes, beror också på att de har ett subjektinriktat sätt att tänka. Allting är subjekt, även träd och stenar. Subjekt och frihet hör ihop.

Folkbildningen har alltså, som jag uppfattat det, just ”friheten” som sin grundläggande princip och denna tanke har, i sin tur, sina rötter hos till exempel Rousseau. Rousseau fick tankarna från indianerna. Jag vet inte om detta är en ”sanningsslik” beskrivning, men en spännande tanke är det i alla fall!

Andra kopplingar till folkbildningen fick jag när Claes talade om stäppindianernas förhållande till lärande. ”Människan är den varelse som står lägst eftersom hon inte föds färdig, hon måste hela tiden lära sig för att överleva. En björk vet att den ska fälla sina löv på vintern för att överleva, men människan måste lära sig nästan allting.” Därför är lärandet mycket viktigt i stäppindianernas kultur. Bildning som en subjektiv, fri och evig process och en ödmjukhet inför skapelsen finns hos nyhumanisterna och Grundtvig (folkhögskolans danske grundare) och den riktningen har påverkat folkbildningen även om det också finns andra, mer ”uppföstraktiga” riktningar.

Maria Andrén